

Прибаковић Катарина

Факултет спорта и физичког васпитања, Универзитет у Београду

НАРОДНИ ПЛЕСОВИ У ПРОГРАМУ ФИЗИЧКОГ И ЗДРАВСТВЕНОГ ВАСПИТАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

FOLK DANCES IN THE PROGRAM OF PHYSICAL AND HEALTH EDUCATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA

САЖЕТАК

Плесни садржаји су заступљени у основним школама васпитно-образовног система Републике Србије. С тим у вези, циљ рада је утврдити место програмских садржаја народних плесова у програму физичког и здравственог васпитања за основне школе васпитно-образовног система Републике Србије. У складу са циљем рада извршен је преглед и анализа плесних садржаја из четири програма физичког васпитања за основну школу: Програм физичког и здравственог васпитања (1984), Програм физичког васпитања (1990), Програм физичког васпитања (2004), и Програм физичког и здравственог васпитања (2017). Програми су анализирани у односу на следеће варијабле: назив, садржај, предвиђени фонд часова и минимални образовни захтев. На основу резултата анализе, дошло се до закључка да су народни плесови, сходно својој структури корака, начину извођења, динамичкој и ритмичкој сложености заступљени у свим разредима основне школе, те су у већој мери заступљени у односу на друштвене плесове. Резултати компаративне анализе указују на заступљеност народних плесова у програмима физичког васпитања, нарочито у млађим разредима основне школе. Уочавају се и разлике у плесном садржају, као и разлике у односу на минималне образовне захтеве нарочито у старијим разредима основне школе.

Кључне речи: НАРОДНО КОЛО / НАРОДНА ИГРА / ПЛЕСОВИ / ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ СИСТЕМ

ABSTRACT

Dance contents are represented in primary schools of the educational system of the Republic of Serbia. In this regard, the aim of this paper is to determine the place of program contents of folk dances in the program of physical and health education for primary schools of the educational system of the Republic of Serbia. In accordance with the aim of the paper, a review and analysis of dance content from four physical education programs for primary school was performed: Physical and Health Education Program (1984), Physical Education Program (1990), Physical Education Program (2004), and Physical and Health Education Program (2017). The programs were analyzed in relation

to the following variables: title, content, estimated number of classes and the minimum educational requirement. Based on the results of the analysis, it was concluded that folk dances, according to their step structure, performance, dynamic and rhythmic complexity are represented in all grades of primary school, and are more represented in relation to social dances. The results of the comparative analysis indicate the presence of folk dances in physical education programs, especially in the younger grades of primary school. There are also differences in dance content, as well as differences in relation to the minimum educational requirements, especially in the older grades of primary school.

Key words: FOLK WHEEL / FOLK DANCE / DANCES / EDUCATIONAL SYSTEM

1. УВОД

Од кад постоји људска заједница, човек је имао потребу да комуницира и изражава своја осећања. Наиме, плес је прво човеково уметничко деловање и естетско изражавање, те се тако сматра најстаријим видом уметности (Obradović, 2008). Плес је био присутан у људском друштву од оснивања прве људске заједнице па све до данас. Како се људска заједница мењала и развијала, тако се упоредо мењао и развијао и плес. Између осталог, данас плес као способност изражавања одређених осећања, мисли, доживљаја и маште посредством покрета, представља физичку активност која доприноси развоју и усавршавању моторичких способности, усвајању и усавршавању моторичких вештина појединца, као и општој међупредметној компетенцији (естетичка компетенција), у оквиру васпитно-образовног система (Radisavljević i Mandarić, 2019). Плес ученицима пружа прилику да изразе своје идеје, осећања и ставове (Purcell, 1994), а као нетакмичарска активност има значајну улогу у самоопажану ученица (Daley & Buchanan, 1999). Поред наведеног, значајна улога плесних садржаја огледа се у емотивној сфери и социјализацији (Srhoj i Miletić, 2000) и очувању народне традиције и културе (Zrnzević, Jakušić, i Zrnzević, 2014). Народни плесови као облик културног стваралаштва једног народа – етничке заједнице, представљају њихово традиционално плесно благо и тесно су везани за живот народа, одражавају његов дух, схватања и стремљења, заснована на материјалној и духовној култури у појединим етапама друштвено-историјског развоја (Zrnzević, Jakušić, i Zrnzević, 2014; Jocić, 1999). Преносили су се с генерације на генерацију, тако да чине важну културну баштину сваког друштва. На тај начин, народни плесови имају значајну улогу очувању народне традиције и културе (Zrnzević i sar., 2014), али и вишеструком образовном ефекту, укључујући национални, социјални, естетски и здравствени аспект (Srhoj i Miletić, 2000). Циљ наставе и учења физичког и здравственог васпитања је да ученик унапређује физичке способности, моторичке вештине и знања из области физичке и здравствене културе, ради очувања здравља и примене правилног и редовног физичког вежбања у савременим условима живота и рада (Службени гласник РС – Просветни гласник, 2017). Народни плесови имају улогу и у интегралном развоју детета, која се огледа у развоју, усвајању и усавршавању моторичких способности и моторичких вештина кроз примену простих и сложених кретних структура уз музику. Због тога је реализација народних плесова у

настави физичког и здравственог васпитања, као и сагледавање његове улоге и значаја у наставним програмима веома важна. Сходно томе, циљ рада би је да се утврди место и улога народних плесова у програму физичког и здравственог васпитања за основне школе Републике Србије.

2. МЕТОДЕ

У раду је извршена компаративна анализа четири програма физичког васпитања за основну школу: Програм физичког и здравственог васпитања (1984), Програм физичког васпитања (1990), Програм физичког васпитања (2004), и Програм физичког и здравственог васпитања (2017). Програми су анализирани у односу на следеће варијабле: *назив, садржај, предвиђени фонд часова и минимални образовни захтеви.*

3. РЕЗУЛТАТИ

Из анализе четири програма физичког васпитања за основну школу, која се односи на назив садржаја, може се закључити да се плес у програму из 1984. налази под називом *Ритмичке вежбе и народни плесови* од првог до трећег разреда, исто као и у програму из 1990. године. Исти назив је и у програму из 2004., али само за први и други разред. Када су у питању старији разреди основне школе, у програму из 1984. плес је под називом *Ритмичка гимнастика и народни плес* и то од четвртог до седмог разреда. Исти назив је и у програму из 1990. и то од четвртог до осмог разреда основне школе. У програму из 2004. плес се налази под називом као из претходна два програма али само за трећи, четврти и пети разред. Разлике у називу су евидентне у програму из 2004. за шести и седми разред, где је плес под називом *Ритмичка гимнастика, плес и народне игре*, док је за осми разред, назив идентичан као код трећег, четвртог и петог разреда у том програму. За разлику од претходних програма, у програму из 2017., у свим разредима основне школе, плесни садржаји се називају *Ритмика и плес* (Табела 1).

Табела 1. Назив садржаја

Разред основне школе	Програм физичког и здравственог васпитања (1984)	Програм физичког васпитања (1990)	Програм физичког васпитања (2004)	Програм физичког и здравственог васпитања (2017)
I	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмика и плес
II	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмика и плес

III	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмичке вежбе и народни плесови	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмика и плес
IV	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмика и плес
V	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмика и плес
VI	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмика и плес
VII	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмика и плес
VIII		Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмичка гимнастика и народни плес	Ритмика и плес

Анализом се на основу приказаних података (Табела 2 и Табела 3) може закључити да су за садржај плеса у сва четири програма за млађе разреде у оквиру *дечијег народног плеса, народног кола и плесова* наведени одређени плес, односно коло. У програмима из 1984. и 1990. (Табела 2), плесни садржаји су индентични за ученике трећег разреда. У старијим разредима, поред одређеног плеса, односно кола, присутни су и садржаји који се односе на кола из места у којим се школа налази, док у програму из 1984. плесни садржај за осми разред није дефинисан.

Табела 2. Садржај плеса у програмима физичког васпитања

Разред основне школе	Програм физичког и здравственог васпитања (1984)	Програм физичког васпитања (1990)
I	Дечији народни плес: <i>Пионирско коло, Девојчица платно бели.</i>	Плесови: <i>Пионирско коло, Ја посејам лан.</i>
II	Дечији народни плес : <i>Ми смо деца весела, Црно кос.</i>	Плесни кораци: докораци (докорак). Дечији народни плес: <i>Ми смо деца весела, Црни кос.</i>
III	Дечији народни плес: <i>Лепо ти је друга Тита коло, Савила се бела лоза винова.</i>	Дечији народни плес: <i>Лепо ти је друга Тита коло, Савила се бела лоза винова.</i>
IV	Народна кола: <i>Козарачко, Српско, Друже Тито, Савила се бела лоза винова,</i> и два народна кола из краја у којем се школа налази.	Плесови: <i>Српско, Тасино,</i> два кола из краја у којем се школа налази.

V	<i>Дивна Дивна, Млада партизанка, Таницуј, таницуј</i> , и два народна кола из краја у којем се школа налази.	Плесови : <i>Дивна Дивна</i> , <i>Моравац</i> (основна играчка целина и прва варијанта), две игре из краја у којем се школа налази.
VI	<i>Давај ме мајко мори, Енвертита</i> , и два кола из краја у којем се школа налази.	Плес: друга варијанта <i>Моравац</i> и повезивање са претходним делом, <i>Коло води Васа</i> .
VII	Народна кола: <i>Жикино коло, Борјано, Борјанке, Чардаш, Коло води Васа, Руски танец</i> .	Плес: <i>Полка, Врањанка</i> (Жикино коло), <i>Цоко-цоко</i> , једна игра из краја у којем се школа налази.
VIII		Плесови: <i>Валцер, Танго, Дучец</i> , један савремени плес (актуелан у датом тренутку).

У програмима из 1990. и 2004. за осми разред предвиђени су друштвени плесови као и један савремени плес, док су у програму из 2017. у оквиру *Народних кола* предвиђени поред *Енглеског валцера*, коло из краја у којем се школа налази и *Моравац*. Анализом се уочава заступљеност народног плеса *Моравац* у сва три програма за основну школу (1990, 2004, 2017).

Табела 3. Садржај плеса у програмима физичког васпитања

Разред основне школе	Програм физичког васпитања (2004)	Програм физичког и здравственог васпитања (2017)
I	Плесови: <i>Ја посејох лан</i> . Једно коло по избору.	Плесови: <i>Ја посејох лан, Дуње ранке</i> и једно коло по избору.
II	<i>Ми смо деца весела</i> . Једно коло по избору.	Плесови: <i>Ја посејох лубеницу, Ми смо деца весела</i> и једно коло по избору.
III	<i>Савила се бела лоза винова</i> . Једно коло према избору.	Народна кола: <i>Савила се бела лоза винова</i> и једно коло из краја у којем се школа налази.
IV	Српско коло. Једно коло из краја у којем се школа налази.	Народна кола: <i>Моравац</i> и једно коло из краја у којем се школа налази.
V	<i>Дивна дивна, Моравац (прва варијанта)</i> . Једно коло из краја у којем се школа налази.	Обавезни садржаји: Народно коло <i>Моравац</i> . Народно коло из краја у којем се школа налази. Основни кораци друштвених плесова. Препоручени садржаји. Основне варијанте народног кола из краја у којем се школа налази.

VI	Плесни кораца: валцеров корак (трокорак) без и са окретом. Народне игре: друга варијанта игре <i>Моравац</i> и повезивање са претходном варијантом, <i>Коло води Васа</i> и једно игра из краја у којем се школа налази.	Основни садржаји : Народна кола : <i>Моравац</i> (трећа и четврта варијанта), коло из краја у којем се школа налази. Проширени садржаји: Енглески валцер
VII	Плес: <i>Полка, Врањанка</i> , и једно игра из краја у којем се школа налази.	Основни садржаји: Народна кола: <i>Моравац</i> (пета варијанта), коло из краја у којем се школа налази; <i>Енглески валцер</i> Проширени садржаји: Основни кораца <i>rock n roll</i>
VIII	Плесови: <i>Валцер, Танго</i> , један савремени плес (актуелан у датом тренутку).	Народно коло: <i>Моравац</i> , коло из краја у којем се школа налази; <i>Енглески валцер</i> .

За разлику од анализираних програма физичког васпитања (1984, 1990, 2004), у програму из 2017. предвиђен је одређени фонд часова и то четири часа за реализацију плесних садржаја (Табела 4).

Табела 4. Препоручени фонд часова

Програм физичког и здравственог васпитања (1984)	Програм физичког васпитања (1990)	Програм физичког васпитања (2004)	Програм физичког васпитања (2017)
Нема	Нема	Нема	4 часа

Оно што је највећи недостатак анализираних програма физичког васпитања јесте то што за реализацију плесних садржаја не постоје тачно одређена упутства, што је јако важно како за само спровођење плесних садржаја, тако и за крајње исходе до којих се долази њиховом реализацијом. Такође, анализом програма физичког васпитања (Табела 5), у односу на минималне образовне захтеве, уочава се непостојање минималних образовних захтева за први разред у сва четири програма. У програму из 1994. осим за први разред, минимални образовни захтеви не постоје ни за осми разред, док су они дефинисани у свим осталим разредима. У програму из 1990. минимални образовни захтеви су предвиђени за све разреде, осим за први. Анализа програма из 2004. указује да минимални образовни захтеви постоје у свим разредима осим за први, други и трећи. У програму из 2017. за разлику од претходна три програма, минимални образовни захтеви нису дефинисани (Табела 5).

Табела 5. Минимални образовни захтеви

Разред основне школе	Програм физичког и здравственог васпитања (1984)	Програм физичког васпитања (1990)	Програм физичког васпитања (2004)	Програм физичког васпитања (2017)
I				
II	Дечији народни плес: <i>Ми смо деца весела.</i>	Дечији народни плес: Ми смо деца весела.		
III	Дечији народни плес: <i>Лепо ти је друга Тита коло.</i>	Дечији народни плес: <i>Лепо ти је друга Тита коло.</i>		
IV	Одиграти једно коло уз музику или песму.	Одиграти једно коло уз музику или песму.	Коло из краја у којем се школа налази	
V	Народна кола: уз музику или песму одиграти два кола.	Народна кола: уз музику или песму одиграти два кола.	За ученике и ученице: једно коло уз музику.	
VI	Народна кола: уз музику или песму одиграти два кола по избору.	Одиграти једну игру уз музику.	Одиграти једну Народну игру уз музику.	
VII	Народна кола: уз музичку пратњу или песму одиграти <i>Коло води Васа и Чардаш.</i>	Плес и народна кола: уз музичку пратњу одиграти два плеса.	За ученике и ученице: Једно коло уз музичку пратњу.	
VIII		Одиграти <i>Валцер</i> и <i>Танго</i> уз музику.	Одиграти <i>Валцер</i> и <i>Танго</i> уз музику	

4. ДИСКУСИЈА

Анализом досадашњих програма физичког васпитања за основну школу може се увидети место и улога, као и заступљеност народних плесова у њима. С тим у вези, анализирани су програмски садржаји плеса у програмима физичког васпитања из 1984, 1990, 2004. и 2017. у односу на следеће варијабле: *назив, садржај, предвиђени фонд часова и минимални образовни захтеви*. У свим анализираним програмима плесови су обавезни садржаји и дефинисани су под различитим називима (*Ритмичке вежбе и народни плесови, Ритмичка гимнастика и народни плес, Ритмичка гимнастика, Ритмика и плес, и плес и народне игре*).

Имајући у виду велики утицај народних плесова на интегрални развој личности, развој традиције и културе, очување личног идентитета једног народа, неопходно је да се налазе у плану и програму физичког васпитања и с тим у вези,

народна кола као и могућност избора народних кола из краја у којем се школа налази представљају основни елемент у свим плесним садржајима. Такође, у свим анализираним програмима уочава се минимална заступљеност друштвених плесова у односу на народне, јер исти, због своје сложене структуре кретања, нису примерени и примењени за узраст ученика основне школе.

У односу на остале програме, само у програму физичког и здравственог васпитања из 2017., предвиђено је четири часа за реализацију плеса и ритмике што је 5,5 % од укупног годишњег фонда часова. Народни плес се сматра једном од врло важних карика у програму физичког и здравственог васпитања. Наиме, аеробни плес настоји да буде активност која ће испунити максимуме у очекиваним достигнућима кардио-респираторног система (Flores, 1995), док из перспективе едукације има подршку због својих естетских, културних, социјалних, емотивних и уметничких бенефита које са собом носи (Hanna, 1999; Purcell, 1994; Senderson, 1996; Smith-Autard, 2002). Применом садржаја народних плесова у настави физичког и здравственог васпитања, стиче се осећај за ритам и покрет, музику и простор, утиче се на био-психо-социјални развој деце и омладине, те се на тај начин остварује један од главних циљева физичког и здравственог васпитања. Из тог разлога, неопходно је дефинисати одређени фонд часова за реализацију садржаја народних плесова као што је то у програму из 2017. године.

Оно што се такође уочава анализом поменутих програма физичког васпитања, јесте недостатак одређених упутстава за саму реализацију плесних садржаја који су веома важни за сваког наставника физичког васпитања. Уочавају се и разлике у плесном садржају као и разлике у односу на минималне образовне захтеве нарочито у старијим разредима основне школе. У програму физичког и здравственог васпитања (2017) минимални образовни захтеви нису дефинисани ни за један разред, већ је програм усмерен на исходе.

5. ЗАКЉУЧАК

На основу анализе поменутих програма физичког васпитања, може се закључити да су народни плесови у оквиру плесних садржаја заступљени у васпитно-образовном систему Републике Србије. Народни плесови, сходно својој структури корака, начину извођења, динамичкој и ритмичкој сложености, прилагођени су и за млађи школски узраст, те су у програмима физичког васпитања заступљени у већој мери у односу на друштвене плесове. Оно што је важно истаћи јесте, да се на основу анализе програма физичког и здравственог васпитања (1984, 1990, 2004, 2017) дошло до закључка да су основни елементи у свим плесним садржајима народна кола, као и могућност избора кола из краја у којем се школа налази. Компаративном анализом прикупљених садржаја уочавају се разлике у плесном садржају као и разлике у односу на минималне образовне захтеве нарочито у старијим разредима основне школе. Такође, приметан је и недостатак који се односи на непостојање одређених упутстава за реализацију садржаја плесова који би сваком наставнику физичког васпитања био од кључног значаја у ефикасном спровођењу плесних садржаја, као и планирању наставе физичког васпитања. На основу поменутих недостатака, катедра ТиМ Плесова на ФСФВ Универзитета у Београду би требало да покрене иницијативу како би се

оформила радна група, која би у сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја, дефинисала прописе за школовање кадрова за рад у народним плесовима, поготово у млађем школском узрасту. Оно што је велики проблем у народним плесовима/ КУД-овима је рад неадекватних кадрова који не поседују основна знања из области физичког и здравственог васпитања, педагогије, физиологије, методологије и др. као и умења неопходна за реализацију садржаја народних плесова потребним за рад са децом. Из тог разлога, ова сарадња би могла да допринесе школовању и лиценцирању кадрова за рад са децом, као и формирању курсева и семинара, јасних протокола са прецизним упутствима за реализацију садржаја народних плесова који би допринели вишеструком образовном ефекту и решењу постојећих проблема.

ЛИТЕРАТУРА

- Daley, A. J., & Buchanan, J. (1999). Aerobic dance and physical self perceptions in female adolescents: Some implications for physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 70(2), 196–200.
- Flores, R. (1995). Dance for health: Improving fitness in African, American and Hispanic adolescents. *Public Health Report*, 110(2), 189–193.
- Hanna, J. L. (1999). *Partnering dance and education: Intelligent moves for changing times*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Jocić, D. (1999). *Plesovi*. Beograd: Fakultet fizičke kulture Univerziteta u Beogradu.
- Jocić, D. (1999). *Plesovi*. Beograd: Samostalno izdanje autora.
- Obradović, V. (2008): *Maga Magazinović: umetnost plesa i žensko pismo (pedagogija –feminizam – umetnička praksa)* (Neobjavljena magistarska teza). Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Purcell, T. M. (1994). *Teaching children dance: Becoming a master teacher*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Radisavljević Janić, S., & Mandarić, S. (2019). Dance Components in the Physical Education Syllabus in the Educational System of the Republic of Serbia. In D.
- Suzović, N. Janković, G. Prebeg, M. Ćosić (Eds.). Book of Proceedings: *Effects of Applying Physical Activity on Anthropological Status of Children, Adolescents and Adults* (pp. 87-92). Belgrade: University of Belgrade-Faculty of Sport and Physical Education.
- Sanderson, P. (1996). Dance within the national curriculum for physical education of England and Wales. *European Physical Education Review*, 2(1), 54–63.
- Smith-Autard, J. M. (2002). *The art of dance in education*. London: A & C Black.
- Službeni glasnik RS Srbije - Prosvetni glasnik, 6. jul, 2017.
- Srhoj, Lj., & Miletić, Đ. (2000). *Dance structures*. Split: Abel International.
- Zrnzević, N., Jakušić, V., & Zrnzević, J. (2014). The use of children dance (kolo) and dance elements in physical education (P.E), *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Prizren-Leposavić*, 243-257.